

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ” 2007-2013

Европейски социален фонд

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО, МЛАДЕЖТА И НАУКАТА
Схема BG051PO001-4.3.04 „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование”**МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ПЛЕВЕН****ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ”****УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО „БИОЕТИКА”**

1. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЦИПЛИНАТА				
Общ хорариум от часове:		90	Общо кредити:	3
Аудиторна заетост	Извънаудиторна заетост		Аудиторна заетост	Извънаудиторна заетост
25	65		0.8	2.2
Специалност:		Образователно-квалификационна степен:		Форма на обучение:
ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ И ЗДРАВЕН МЕНИДЖЪНТ		МАГИСТЪР		ДИСТАНЦИОННА
Статут на дисциплината:		Учебна година:		ПЪРВА
ЗАДЪЛЖИТЕЛНА		Семестър:		2
Обучаваща катедра: „Медицинска етика, управление на здравните грижи и информационни технологии”				
Лектор:		Асистент:		
ДОЦ. Д-Р СИЛВИЯ АЛЕКСАНДРОВА-ЯНКУЛОВСКА, ДМ		ДОЦ. Д-Р СИЛВИЯ АЛЕКСАНДРОВА-ЯНКУЛОВСКА, ДМ		

2. УЧЕБНИ ФОРМИ					
Аудиторна заетост:	часове	кредити	Извънаудиторна заетост:	часове	кредити
Лекции	15	0,5	Консултации (индивидуални, групови, и др.)	10	0,4
Семинарни занятия (упражнения)	10	0,3	Самостоятелна работа	40	1,3

СЪСТАВИЛ:	ПРОВЕРИЛ:	УТВЪРДИЛ:
Доц. Д-р Силвия Александрова-Янкуловска	Ръководител катедра „Медицинска етика, управление на здравните грижи и ИТ” Доц. д-р Г. Грънчарова, д.м. Протокол от фак. съвет № / г.	Декан: Доц. д-р Г. Грънчарова, д.м.
дата: 28.01.2013 г.	дата: г.	дата: г.

3. АНОТАЦИЯ И ЦЕЛИ НА УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА:

Учебната дисциплина “Биоетика” е от задължителния блок на учебните дисциплини по специалността „Обществено здраве и здравен мениджмънт” в дистанционната форма на образователно-квалификационната степен “Магистър”. Тя се изучава във втори семестър на първи курс.

Необходимостта от изучаване на дисциплината се обуславя от сложността на съвременния клиничен контекст. Увеличаването на цените на здравните услуги при съпътстващ недостиг на здравни ресурси поставя медицинските работници в позиция не само на обгрижващи пациента, но и на мениджъри на здравните грижи. Усложнени са и взаимоотношенията в екипите, където медицинските професионалисти трябва да си сътрудничат с други специалисти. Ролята на пациентите в терапевтичните отношения е променена от пасивна в активна. Те осъзнават правата си и искат да участват във вземането на решения за собственото им здраве. Цялата тази динамика в контекста на упражняването на медицинската професия често изправя здравните професионалисти пред ситуации, за решаването на които те се оказват неподготвени.

Обучението по биоетика има за основна цел да развие способността на здравните професионалисти да идентифицират етични проблеми в ежедневието на практиката; да оценяват алтернативите при конкретните обстоятелства и да вземат решения, които да допринасят за доброто на пациента, да урівновесяват интересите на въвличените страни, да се опират на приемливи морални схващания и да са в съответствие с установените закони.

Разнообразието на предварителната професионална подготовка, с която идват студентите в магистърската програма налага уеднаквяване на познанията и осъвременяването им.

Контролът на знанията по учебната дисциплина включва оценките от тестовете за самоподготовка и присъствения изпит след втория семестър. В изпита се включва учебен материал от всички теми и решаване на една практическа по подобие на практическите задачи за самоподготовка.

Обучението по биоетика в рамките на магистърската програма по обществено здраве и здравен мениджмънт има за **цел** да запознае обучаваните със същността, методите и теориите на етиката; да подпомогне развитието на етична чувствителност и процеса на морално разсъждаване; да представи и отработи различни подходи за анализ на етични казуси с оглед бъдещата готовност за решаването на такива в практиката.

Учебното съдържание е обособено в следните раздели:

Обща теория на етиката – същност, методи, теории, принципи, модели на взаимоотношения, права на пациента и информирано съгласие.

Специални въпроси на медицинската етика – етични проблеми, свързани с репродуктивното поведение и новите репродуктивни технологии, с генетичните изследвания, донорство и трансплантация, етични проблеми в края на живота, етични проблеми на медицинските изследвания с участието на хора, справедливо разпределение на ресурсите, етика на общественото здраве.

4. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО:

Обучението по биоетика трябва да постигне следните задачи при студентите-магистри по обществено здраве и здравен мениджмънт:

1. Студентите да **придобият знания** за:

- Същността на биоетиката; методите и теориите на етиката; основните принципи на биоетиката.
- Основните подходи за анализ на етични казуси;
- Съдържанието на основни етични документи на Световната Медицинска Асоциация (СМА);
- Правата на пациента съгласно основните документи в тази насока: Декларацията на СМА за правата на пациента, Кодекса на професионалната етика в България, Закона за Здравето и др.;
- Репродуктивната етика;
- Генетичните изследвания в светлината на биоетичните им измерения;
- Биоетичните принципи на организацията на медицинските изследвания с участието на човешки същества;
- Съвременните проблеми в областта на донорството и трансплантацията;

- Основната терминология и същността на проблемите при обгрижването на терминално болни;
- Биоетичните измерения на разпределението на ресурсите в здравеопазването;
- Основните принципи и теории, приложими в областта на етиката на общественото здраве.

2. Студентите **да придобият умения** да:

- Прилагат основните подходи за анализ на етични казуси;
- Формулират и дискутират основните етични проблеми на репродуктивното поведение и новите репродуктивни технологии;
- Формулират и дискутират основните етични проблеми на генетичните изследвания;
- Изготвят експериментален протокол;
- Формулират и дискутират основните етични проблеми на донорството и трансплантацията;
- Разграничават различните концепции за „добра смърт“ и различните видове медицинска намеса в края на живота (евтаназия, асистирано самоубийство, действие с двоен ефект);
- Дискутират различните подходи за разпределението на здравните ресурси;
- Диференцират етичните проблеми в различните области на общественото здраве.

5. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧЕБНИЯ МАТЕРИАЛ ПО ТЕМИ И УЧЕБНИ ЧАСОВЕ:

№	ТЕМАТИЧЕН ПЛАН НА ЛЕКЦИИТЕ	Часове
1.	Въведение в биоетиката. Историческо развитие на биоетиката.	2
2.	Конфиденциалност. Модели на взаимоотношения медицински професионалист-пациент.	2
3.	Информирано съгласие. Права на пациента.	3
4.	Репродуктивна етика. Етика и генетика.	2
5.	Етични проблеми в края на живота. Евтаназия.	2
6.	Етични проблеми при донорство, трансплантация и експерименти с хора.	2
7.	Етични проблеми на разпределението на здравните ресурси. Етика и общественото здраве.	2
	ОБЩО	15

№	ТЕМАТИЧЕН ПЛАН НА УПРАЖНЕНИЯТА	Часове
1.	Основни теории и принципи в биоетиката. Фундаментални етични кодекси.	2
2.	Подходи за анализ на етични казуси.	1
3.	Конфиденциалност. Модели на взаимоотношения медицински професионалист-пациент. Права на пациента. Информирано съгласие.	2
4.	Репродуктивна етика. Етика и генетика. Етични проблеми в края на живота.	2
5.	Етични проблеми при трансплантация и експерименти с хора.	2
6.	Етични проблеми на разпределението на ресурсите в здравеопазването. Етика на общественото здраве.	1
	ОБЩО	10

6. ТЕЗИСИ НА ЛЕКЦИИТЕ И УПРАЖНЕНИЯТА ПО БИОЕТИКА

А. ТЕЗИСИ НА ЛЕКЦИИТЕ

1. Въведение в биоетиката. Историческо развитие на биоетиката. /2 ч./

Основни понятия – етика, медицинска етика, биоетика; морал. Историческо развитие на биоетиката. Основни принципи на биоетиката. Аргументи в етиката. Методи и теории на етиката. Принципализъм. Основни принципи на биоетиката – уважение на автономността, благодеяние (понятие за „добро“), ненанасяне на вреда, справедливост. Историческо развитие на етичното познание и практика. Развитие на биоетиката в България.

2. Конфиденциалност. Модели на взаимоотношения медицински професионалист-пациент. /2 ч./

Определение за лекарска тайна. Етична аргументация за спазване на професионална тайна. Правно регулиране. Нива на информация, научена за пациента в хода на контакта с него. Степени на нарушение на тайната. Основни елементи на взаимоотношенията медицински професионалист-пациент. Фактори, които влияят на взаимоотношенията. Класически модели на взаимоотношения – патерналистичен модел, автономен модел, модел на партньорство. Модели на взаимоотношения по Еманюел и Еманюел. Понятие за компетентен пациент.

3. Информирано съгласие. Права на пациента. /3 ч./

Дефиниция за информирано съгласие. Аргументи „за“ и „против“ информираното съгласие. Критерии за валидност на информираното съгласие – компетентност, информираност, доброволност. Права на пациента в Ревизираната декларация от Лисабон и Закона за здравето.

4. Репродуктивна етика. Етика и генетика. /2 ч./

Етични проблеми свързани с възпрепятстване на забременяването или прекъсване на вече налична бременност (аборт). Етични проблеми при контрацепция и стерилизация. Възгледи за моралния статус на човешкия ембрион и възгледи за аборта. Предварително определяне пола на плода. Етични проблеми на новите репродуктивни технологии. Изкуствено осеменяване – първи и втори тип. In-vitro фертилизация. ICSI. Сурогатна майка. Положителна и отрицателна евгеника. Герминативна и соматична генна терапия – аргументи „за“ и „против“. Проблеми на генетичното консултиране. Клонирание.

5. Етични проблеми в края на живота. Евтаназия. /2 ч./

Етични принципи при обслужването на терминално болните. Съобщаване на истината. Облекчаване на болката. Палиативни грижи – определение, историческо развитие на хосписното движение, организационни форми, екип за палиативни грижи. Евтаназия – определение, видове, законодателни постановки в различни страни, аргументи за и против.

6. Етични проблеми при донорство, трансплантация и експерименти с хора. /2 ч./

Основните понятия. Медицински, икономически, социални и етични проблеми при донорство и трансплантация. Етични проблеми при живо и мъртво донорство. Основни положения в Становището на СМА. Законодателна уредба у нас. Видове експерименти (медицински изследвания) с хора. Основни етични принципи при експериментиране – Нюрнбергски кодекс, Декларация от Хелзинки. Етични комисии.

7. Етични проблеми на разпределението на здравните ресурси. Етика на общественото здраве. /2 ч./

Състояние на общественото здраве и съвременни тенденции в развитието на здравните системи. Необходимост от разпределение на ресурси в здравеопазването. Философски подходи за разпределение на ресурсите. Стратегии на СЗО за подобряване на ефективността на работа на здравните системи. Етични теории за разпределение на ресурсите – Утилитаризъм, Теория на нуждите, Разпределение според възрастта (теория на Калахан), Теория за Годишните Качествено Подобрен Живот и др. Етични теории и принципи в областта на общественото здраве. Обхват на Етиката на общественото здраве. Етична рамка на общественото здраве.

Б. ТЕЗИСИ НА УПРАЖНЕНИЯТА**1. Основни теории и принципи в биоетиката. Фундаментални етични кодекси. /2 ч./**

Същност на принципализма и съдържание на основните принципи на биоетиката – уважение на автономността, благодетяние, ненанасяне на вреда, справедливост. Видове утилитаризъм. Същност на казуистиката и основни разлики с принципализма като представителни теории за възходящия (bottom-up) и низходящия (top-down) модели на аргументация на етичните решения. Етични кодекси - определение и основни характеристики. Основни положения в Международния кодекс по медицинска етика и Кодекса на професионалната етика на БЛС.

2. Подходи за анализ на етични казуси. /1 ч./

Основни стъпки и разлики между подхода на школата в Neimegen, школата в Leuven, школата в Bazel, метода на Fondazione Lanza, методите на Томазма, Сиглер, Дрейн. Пробен анализ на казус.

3. Конфиденциалност. Модели на взаимоотношения медицински професионалист-пациент. Права на пациента. Информирано съгласие. /2 ч./

Степени на нарушение на конфиденциалността. Проблеми с конфиденциалността при някои заболявания. Приложимост на различните модели на взаимоотношения в клиничната практика. Патерналистичен модел - същност, ограничения за прилагането му днес, видове патернализъм. Автономен модел - характерни особености, външни и вътрешни ограничения на модела. Модел на партньорство. Необходимост от информирано съгласие в клиничната практика. Правила и особености за получаване на информирано съгласие. Изготвяне на форма за информирано съгласие. Сравнителен анализ на Ревизираната декларация от Лисабон и Закона за здравето по отношение на изразените права на пациента.

4. Репродуктивна етика. Етика и генетика. Етични проблеми в края на живота. /2 ч./

Фундаменталните дебати около намесата на медицината в началото и края на живота в светлината на съвременните възгледи. Граници на асистираната репродукция. Генетика и профилактика

тика на заболяванията. Барииери пред комуникацията с пациентите при генетична консултация и съобщаване на лоши новини. Концепция за „добра смърт“ и приложението ѝ в грижите за терминално болните. Предварителна воля на пациента. Видове медицинска намеса в края на живота. Становища за евтаназията.

5. Етични проблеми при трансплантация и експерименти с хора. /2 ч./

Възможности и ограничения на биологичните варианти за разрешаване на проблема с недостига на донори. Приложимост на различни критерии за подбор на реципиенти. Основни положения в Становището на СМА за донорството и трансплантацията на тъкани и органи и Закона за здравето. Основни принципи на организация и провеждане на експерименти с участието на хора. Съставни елементи на експерименталния протокол.

6. Етични проблеми при разпределяне на ресурсите в здравеопазването. Етика на общественото здраве. /1 ч./

Приложимост и недостатъци на различни подходи за разпределение на недостигащи ресурси в здравеопазването. Избор на пациент в конкурентни условия в трансплантационната медицина и ежедневната клинична практика. Интересите на индивида срещу интересите на обществото в етиката на общественото здраве. Етични теории и принципи на етиката на общественото здраве.

V. ТЕМИ ЗА ИЗВЪНАУДИТОРНА ЗАЕТОСТ И САМОСТОЯТЕЛНА РАБОТА:

1. Приложимост на различни етични теории към даден морален проблем
2. Изготвяне на форма за информирано съгласие
3. Анализ на документа „Предварителна воля на пациента“
4. Избор на пациент и аргументирането му в трансплантационната медицина и ежедневната клинична практика
5. Анализ на казус от областта на етиката на общественото здраве

7. ФОРМИ И МЕТОДИ НА РАБОТА:

Лекциите са основен метод за даване на нови знания. Те се осигуряват от подробни презентационни и други нагледни материали поместени в системата за дистанционно обучение. Презентационните материали се представят общо чрез видеопроектори в зала по време на присъствени занятия или компютри в компютърен кабинет в присъствени консултации. Всички лекции се поместват в пълнотекстов формат в системата за дистанционно обучение и се предоставят на студентите посредством техните потребителски профили. Чрез лекционните занятия се разясняват основната терминология в областта на биоетиката, състоянието на съвременния дебат в различните области на биоетиката, основните принципи в етичните документи на СМА по различните теми, законовата регулация у нас.

Упражненията са насочени към надграждане на теоретичния материал и приложението му към условни практически ситуации (казуси). Студентите могат да разработват допълнителна аргументация в различните области на биоетичен дебат. Упражненията се провеждат на базата на разработени и предоставени в системата за дистанционно обучение учебни задачи и пълнотекстови етични документи.

8. КОНСПЕКТ ЗА ИЗПИТА ПО БИОЕТИКА:

1. **Биоетиката като наука.** Определение на основните понятия – етика, медицинска етика, биоетика, морал. Аргументи, методи, теории на биоетиката.
2. Историческо развитие на биоетиката.
3. **Принципи и правила на биоетиката.** Същност и съдържание на принципите. Историческо развитие на принципите.
4. **Етични кодекси.** Обща характеристика. Международен кодекс на медицинската етика. Кодекс на професионалната етика на лекарите в България.

5. **Конфиденциалност в медицинската практика.** Определение и основни страни. Правно регламентиране на конфиденциалността. Характеристики на лекарската тайна. Нива на информация и степени на нарушаване на конфиденциалността.
6. **Взаимоотношения медицински професионалист-пациент.** Фактори, влияещи върху взаимоотношенията “лекар-пациент”. Класически модели на взаимоотношения - патерналистичен модел, автономен модел, модел на партньорство. Модели на взаимоотношения по Emanuel&Emanuel.
7. **Информирано съгласие.** Същност на понятието. Аргументи “за” и “против”. Правно регулиране. Условия за валидност. Видове съгласие.
8. **Права на пациента** в документи на международни и национални организации.
9. **Етични проблеми на репродуктивното поведение.** Контрацепция. Стерилизация. Аборт. **Етични проблеми на новите репродуктивни технологии.** Изкуствено осеменяване. Ин-витро фертилизация. ICSI. Сурогатна майка. Становища на СМА по тези проблеми.
10. **Етика и генетика.** Генетика, Евгеника, Генна терапия. Генетични тестове. Генетично консултиране. Клонирание – видове, аргументи за и против.
11. **Етични проблеми при медицинското обслужване на терминално болните.** Основни принципи и компоненти на етичните грижи за терминално болните. Облекчаване на болката. Палиативни/ Хосписни грижи.
12. **Етични аспекти на евтаназията и асистираното самоубийство.** Определение на основните понятия. Видове евтаназия. Исторически поглед и съвременно състояние на проблема. Аргументи “за” и “против” евтаназията.
13. **Етични проблеми при донорство и трансплантация на тъкани и органи.** Определение на основните понятия и развитие на проблема. Актуални и нерешени проблеми при трансплантацията. Етични проблеми на трансплантацията. Законодателна уредба на трансплантацията.
14. **Етични аспекти на изследователската работа.** Видове експерименти с човешки същества. Основни етични принципи в Нюрнбергския Кодекс и Декларацията от Хелзинки.
15. **Етични проблеми на разпределението на ресурсите в здравеопазването.** Нива на разпределение на ресурсите. Етични школи и теории за разпределение на ресурсите. Феномен на списъка на чакащите. Подходи за разпределение на ресурсите.
16. **Етика и обществено здраве.** Етични теории и принципи в областта на етиката на общественото здраве. Обхват на етиката на общественото здраве. Етична рамка на общественото здраве.

9. ПРЕПОРЪЧВАНА ЛИТЕРАТУРА:

А. ОСНОВНА

1. Александрова-Янкуловска, С. Основи на биоетиката, Издателски център МУ-Плевен, 2013
2. Александрова-Янкуловска, С. Биоетика. Издателски център МУ-Плевен, 2013.
3. Александрова-Янкуловска, С. Ръководство за практически упражнения по биоетика. Издателски център МУ-Плевен, 2013.
4. Презентации по учебната дисциплина – сайт на системата за ДО при МУ – Плевен.

Б. ДОПЪЛНИТЕЛНА

5. Джонсън А.Р. Раждането на биоетиката. София, Издателска къща КХ – критика и хуманизъм, 2011.
6. Автономия и биоетика – част 1 и 2, съставител Валентина Кънева, София, Издателска къща Критика и хуманизъм, 2011
7. Кънева, В. Граници на биоетиката, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2013

10. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТУДЕНТИТЕ:

Дата на отпечатване:	г.	Ръководител катедра:	Страница 7 от 8
----------------------	----	----------------------	-----------------

Оценяване знанията на студентите се базира на предварително дефинирани критерии и се формира от текуща оценка и изпит в края на семестъра.

Текущата оценка в хода на обучението се закръглява до цяла единица и се получава в резултат на поставените оценки по отделните теми чрез решаване на тест, оценка от учебни задачи и участие в часовете за дистанционни сеанси. Тя формира 30 % от крайната оценка по дисциплината разпределени в два отделни компонента – решаване на тест (15%), активното участие при изготвянето на учебните задачи и решаването на учебните казуси (15%).

Оценката от писменият изпит за учебната дисциплина се формира на базата на тестова система от затворени и отворени въпроси с различна тежест. Отговорите на въпросите се точкуват по схема. Максималният възможен брой точки е 30, а минималният допустим е 18 (60%). За пропуснати (непосочени) твърдения точки не се поставят. Оценката от този компонент се формира по предварително определена скала. **Крайната оценка** се формира на базата на двата основни компонента – 70% от изпитния тест и 30% от текущата оценка.

Крайната оценка е по шестобалната система и се закръглява с точност до единица в съответствие със скалата по ECTS. Минималната оценка за приключване на обучението по учебната дисциплина е Среден 3, съотнесена с Европейската система за трансфер на кредити.